

АНАЛІЗ В ПРОЦЕСІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВ

Наукові праці МАУП, 2014, вип. 1(40), с. 176–180

Досліджуються роль і значення аналізу в процесі управління фінансами в сучасних банках, а також підходи до систематизації видів та рівнів банківського аналізу.

Проблеми підвищення ефективності та результативності управління фінансами банків усталено належать до групи пріоритетних завдань як сучасної економічної науки в цілому, так і сучасної теорії фінансів та банківської діяльності. Одним з найдієвіших засобів гарантування ефективності управління фінансами банку є запровадження у цей процес методів наукового аналізу. Таким чином, дослідження аналізу в процесі управління фінансами банків є значущим та актуальним завданням сучасної економічної науки.

Високий рівень управління фінансами банку є однією з основних умов формування надійної та стійкої банківської системи, орієнтованої на реальну економіку і на попит клієнтів у високоякісних банківських продуктах та послугах. Управління банком неможливе без інформації щодо стану об'єктів управління, стану зовнішнього середовища, якості дій менеджерів при організації процесів регулювання і забезпечення ефективної взаємодії складових системи управління фінансами. Процес управління — це певна послідовність рішень, ефективність яких можна визначити за допомогою аналізу інформації про проміжні та кінцеві результати фінансової діяльності, які достовірно і своєчасно відображають фінансове становище банку. Отже, аналіз є одним із важливих інструментів наукового та практичного управління фінансами банку. Аналіз — це розпо-

діл, розчленування; в економіці є методом наукового дослідження шляхом розмежування цілого на складові частини, визначення його елементів і розгляду окремих його частин [1, 22].

Специфіка діяльності банків впливає на сутність поняття “аналіз банківської діяльності”. Автори “Енциклопедії банківської справи України” визначили його як комплексне вивчення сукупності показників роботи банку з метою оцінки її ефективності й надійності, виявлення позитивних і негативних тенденцій та факторів, врахування їх при розробленні планів й управлінських рішень [2, 29]. Проблема розвитку аналізу діяльності банків присвячені праці як іноземних науковців: С. Буєвича, О. Королева, Д. Лаптирьова, Г. Панової, А. Петрова, Дж. Сінки, С. Фроста, В. Черкасова, Г. Щербаквої, так і вітчизняних: А. Герасимовича, М. Ковбасюка, Н. Кочеткової, А. Мещерякова, Т. Плісак, О. Шевцової та ін. Зазначимо, що у науковців існує дві точки зору на місце аналізу в системі управління. Одні вважають його лише інструментом функцій управління, другі — однією із самостійних функцій управління банківською установою [3, 13]. Ми приєднуємося до точки зору першої групи вчених, оскільки, на наш погляд, аналіз — це основа організації взаємодії між складовими системи управління фінансовою діяльністю банку. На етапі фінансового аналізу управлінські рішення не

приймають, аналіз є підґрунтям для подальшого ефективного використання дій управлінських функцій: планування, контролю, регулювання та мотивації. Як інструмент наукового обґрунтування рішень, що приймають, аналіз у процесі управління займає місце між функціями, що пов'язані з прийняттям рішень, та функціями підбору й опрацювання економічної інформації.

На основі аналізу та оцінки ефективності реалізації кожної з функцій удосконалюють сформовану в банку систему управління фінансами. Основними завданнями аналізу використання функції управління є: виявлення відповідності цілей об'єктів, якими керують менеджери, змісту їх конкретної управлінської діяльності та вимогам інших функцій управління; оцінка рівня використання функцій; оцінка відповідності дій менеджерів філій та підрозділів банку функціям управління фінансами; виявлення резервів збільшення ефективності управління фінансами банку в ході виконання кожної функції [4, 15]. Метою аналізу є створення достовірної інформації для прийняття правильних, адекватних конкретним умовам управлінських рішень. До управлінських рішень у банку належать різні види діяльності, які здійснюють менеджери різних рівнів на конкретному етапі процесу управління: при розробленні алгоритму впливу системи, що управляє, на об'єкти управління; при визначенні організаційно-практичних напрямів діяльності топ-менеджерів тощо.

Залежно від об'єкта аналізу діяльності банку визначають його різні види. Дослідження різних підходів науковців до класифікації видів банківського аналізу дало підстави констатувати, що найповнішу класифікацію за різними ознаками запропонувала Г. Батракова. Вона визначила такі критерії банківського аналізу: а) залежно від періодичності проведення: щоденний, щотижневий (декадний), місячний, квартальний, піврічний, річний; б) залежно від спектру питань, що вивчають: повний і тематичний (критеріальний, операційний, фінансових результатів); в) залежно від мети і характеру дослідження: попередній, контрольно-оперативний, під-

сумковий та прогнозний аналізи; г) залежно від використаних статистичних методів: дисперсійний, кластерний, кореляційний, мультиплікаційної апроксимації, регресійний, факторний тощо; д) залежно від об'єкта дослідження: народногосподарський, операційно-вартісний, структурний і функціональний [5, 37]. А. Мещеряков відзначив, що “класифікація економічного аналізу в банківській сфері охоплює фінансово-економічний, маркетинговий і інвестиційний аналізи. При цьому спрямовуюча роль належить фінансово-економічному аналізу” [6, 374]. Поняття “економічний” та “фінансовий” аналіз для банку є тотожними, оскільки фінансова діяльність банку є його специфічною та переважною діяльністю, тому зміст і завдання фінансового аналізу збігається із завданнями економічного аналізу (оцінка й аналіз економічних показників).

Отже, критичний аналіз думок науковців щодо сутності фінансового аналізу діяльності банку дав підстави дійти висновку, що фінансовий аналіз у банківській сфері здійснюють на основі сукупності методологічних положень, методичних прийомів, процедур і способів, що ґрунтуються на принципах системності, різнобічності, багатфакторності дослідження, ієрархії показників, багатокритеріальної оцінки, узгодженості й взаємообумовленості та спрямованих на виявлення резервів підвищення ефективності діяльності кредитної організації, розроблення економічно обґрунтованих рекомендацій щодо їх використання для досягнення стратегічної мети і завдань розвитку [7, 313]. Водночас, фінансовий аналіз як складова фінансового управління виконує специфічні завдання: досягнення об'єктивної оцінки фінансового стану та фінансових результатів, ділової і ринкової активності банку; визначення основних факторів, що впливають на сучасний стан фінансової стійкості банку; пошук та мобілізація резервів збільшення фінансових результатів діяльності; підготовка й обґрунтування фінансових рішень, що приймають менеджери банку. Нарешті слід наголосити на тому, що фінансовий аналіз сприяє прийняттю адекватних кон-

кретним умовам управлінських рішень, оскільки основою є науково-практична діяльність, спрямована на збирання, опрацювання й інтерпретацію даних про фактори, під впливом яких виникають ризики і складаються результати діяльності банку. Для практичного використання фінансового аналізу в банку важливого значення набуває визначення його складових та рівня взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними.

Здійсненню фінансового аналізу в банку має передувати аналіз його зовнішнього середовища: фінансово-економічного та політичного; крім того, необхідно проаналізувати конкурентне середовище: показники результатів діяльності різних рівнів банківських систем. Аналіз у банку здійснюють за напрямками, що відображають специфіку його фінансової діяльності: показники прибутковості, обсяги операцій, ефективність використання фінансових ресурсів тощо. Процес управління фінансами банку починається з вирішення комплексу завдань аналізу поточної або ретроспективної фінансової діяльності, з урахуванням досягнутих показників, наявних та реалізованих можливостей діяльності на фінансовому ринку. Реалізація зазначених завдань аналізу передбачає вирішення оціночних завдань за різними напрямками. Отже, фінансовий аналіз у банку — це важлива складова управлінської діяльності, основний інструмент управління фінансами, він передує прийняттю рішень із фінансових питань, що є для них інформаційно-аналітичним забезпеченням, а після використання прийнятих рішень — узагальнює та оцінює їх якість. Узагальнюючою характеристикою ефективності управління фінансовою та господарською діяльністю банку, тобто якості управління його активами і пасивами, служить фінансовий стан.

Аналіз фінансового стану банківської установи здійснюють за трьома найважливішими напрямками: аналіз якості управління активами банку, аналіз якості управління його пасивами й аналіз основних показників, що характеризують результати фінансової діяльності банку. Використання

зазначених напрямів аналізу банківською установою дає змогу вивчити та оцінювати діяльність банку з системних і комплексних позицій. Нині виокремлюють різні моделі аналізу банківської діяльності для структуризації взаємозв'язку між основними показниками. Наприклад, О. Шевцова вважає, що є три типи моделей: а) дескриптивні моделі — описові, їх найчастіше використовують для аналізу фінансового стану банківських установ, вони ґрунтуються на використанні інформації бухгалтерської звітності; до них належать: побудова системи звітних балансів, надання фінансової звітності в різних аналітичних розрізах, вертикальний і горизонтальний аналіз статистичної звітності підрозділів, а також аналіз із використанням аналітичних коефіцієнтів; б) предикативні моделі — прогностичні, їх використовують для прогнозування показників діяльності підрозділів та їх майбутнього фінансового стану; в) нормативні моделі — на їх основі встановлюють нормативи показників діяльності й аналізу відхилень фактичних даних від цих нормативів [8, 77–78]. Очевидно, що дві останні моделі можна використовувати тільки для внутрішнього банківського аналізу, оскільки припускають використання даних управлінського обліку.

Наступним етапом фінансового аналізу є вивчення показників, що характеризують ефективність діяльності банку. Термін “ефективність” — похідний від терміна “ефект”. Останній походить від латинського “effectus”, що в перекладі означає виконання, результат певної причини або дії. Звідси термін “ефективність” можна трактувати як результативність певного процесу, дії. Зауважимо, що такої точки зору дотримується більшість зарубіжних та вітчизняних економістів. У банківській справі категорія ефективності набуває особливої, специфічної форми вияву, трансформуючись у поняття економічної ефективності. При визначенні ефективності діяльності банку, на нашу думку, слід враховувати не тільки належність банківських ресурсів до отриманого результату, а й ступінь захищеності від ризиків. Тому визначати

ефективність діяльності банку слід заступенем рентабельності операцій, які він здійснює, і здатністю максимізувати прибуток при дотриманні відповідного рівня ризику за всіма видами активних і пасивних операцій. Проблеми ефективності роботи банку розглянуті в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних економістів. Серед вітчизняних економістів можна виділити Н. Головат, М. Ковбасюка, Л. Примостку та О. Шевцову.

Діяльність банківської системи необхідно розглядати як таку, яку здійснюють на засадах отримання прибутку для банків та конкуренції між ними, відповідальності кожної з банківських установ за підсумки своєї діяльності, а також на засадах корпоративної громадсько-психологічної відповідальності за успіхи і невдачі певних банківських установ. Визначаючи показник ефективності роботи банку, потрібно насамперед зрозуміти, що саме належить до поняття ефективності в загальному випадку, та тільки на засадах цього поняття виводити показник ефективності для банку. Мірою ефективності будь-якої людської діяльності є співвідношення відповідного ефекту з поточними та/або одночасними витратами або наявними ресурсами. Приймаючи згадане загальне визначення ефективності, необхідно вирішити, які показники для банку найадекватніше відображають ефективність його діяльності.

Таким чином, узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна сформулювати такі висновки. По-перше, в сучасних умовах глобалізації та стрімкого зростання ролі наукової обґрунтованості у прийнятті чи інших рішень у банківській сфері, істотно підвищується роль аналізу як визначального інструмента прийняття управлінських рішень у сфері банківських фінансів. По-друге, необхідно підвищити науковий рівень управління фінансами банку, а також рівень обґрунтованості рішень, які приймають, об'єктивно передбачаючи постійне зростання ступеня інформованості топ-менеджерів банку, якого досягають за рахунок повнішого і достовірнішого виконання різних видів аналізу. Це приводить до збільшення ролі фінан-

сового аналізу в управлінні, розширення його можливостей безпосередньо регулюючої дії на процеси формування та використання фінансових ресурсів банку. По-третє, як вид управлінської діяльності аналіз відіграє важливу роль на всіх етапах управління фінансами, при здійсненні всіх функцій управління, однак особливе значення він має при плануванні, тобто на перших етапах організації управління банком і розвитком окремих напрямів його діяльності, від яких залежить увесь подальший процес управління.

Література

1. *Алексеев Л. М.* Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) [уклад. Л. М. Алексеев, В. М. Олексієнко, А. І. Юркевич]. — К.: Вид. будинок "Максимум"; Т.: Економічна думка, 2000. — 592 с.
2. *Енциклопедія банківської справи України* / В. С. Стельмах та ін. — К.: Молодь, Ін Юре, 2001. — 680 с.
3. *Петров А. Ю.* Комплексный анализ финансовой деятельности / А. Ю. Петров, В. И. Петрова. — М.: Финансы и статистика, 2007. — 560 с.
4. *Щербакова Г. Н.* Анализ и оценка банковской деятельности (на основе отчетности, составляемой по российским и международным стандартам) / Г. Н. Щербакова. — М.: Вершина, 2007. — 464 с.
5. *Батракова Л. Г.* Экономический анализ деятельности коммерческого банка: Учебник / Л. Г. Батракова. — М.: Университет. книга; Логос, 2007. — 368 с.
6. *Мещеряков А. А.* Организация деятельности коммерческого банка: Навч. посіб. / А. А. Мещеряков. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 608 с.
7. *Гиляровская Л. Т.* Комплексный анализ финансово-экономических результатов деятельности банка и его филиалов / Л. Т. Гиляровская, С. Н. Паневина. — М.—СПб.: Питер, 2003. — 240 с.
8. *Школьник І. О.* Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: Монографія / І. О. Школьник. — Суми: ВВП "Мрія" ТОВ, УАБС НБУ, 2008. — 348 с.

Зазначено на особливу роль аналізу в процесі планування, а також важливість розробки стратегій підвищення ефективності управління фінансами банку, підвищення рівня обґрунтованості рішень, які приймаються в процесі діяльності банківських установ.

Указано на особую роль анализа в процессе планирования, а также важность разработки стратегий повышения эффективности управления финансами банка, повышения уровня обоснованности принимаемых решений в процессе деятельности банковских учреждений.

There are indicated on the special role of analysis in the planning process and the importance of developing strategies to improve the efficiency of the financial management of the bank, raising the validity of decisions taken in the course of banking institutions.

Надійшла 27 грудня 2013 р.